

YENİ TÜRKİYE BELGESELLERİ HAFTASI*

Mithat Alam Film Merkezi, 12-16 Ekim tarihleri arasında docİstanbul işbirliğiyle düzenlenen 'Yeni Türkiye Belgeselleri' başlıklı bir programa ev sahipliği yapacak.

■ LİSYA YAFET

Türkiye'nin yeni belgeselleri, yeni Türkiye'nin belgeselleri, bizi hem bu coğrafyaya hem de sinemasına dair nelerin değişmekte olduğunu birlikte düşünmeye davet ediyor. Neler yeni, neler bir türlü yenilenemiyor, bu coğrafya kimlerin, sinema hangi dertlere pencere açıyor... Mithat Alam Film Merkezi'nde docİstanbul işbirliğiyle düzenlenen 'Yeni Türkiye Belgeselleri' haftası, festivaller dışında izleme fırsatını neredeyse bulamadığımız belgesellerden bir seçkiyi beyazperdede yakalamak, aklımıza takılanları yönetmenlerle birlikte düşünmek için nadir rastladığımız fırsatlardan biri.

Darbelerin devrimlerle karıştırıldığı, zaten herşeyin "yeni" ve "daha iyi" olarak pazarlandığı zamanlarda, herhangi bir akıma yeni demeden önce etraflıca düşünmek gerekiyor. Bir şeyler hakikaten değişiyor mu? Türkiye değişiyor; bastırılan tarihler tartışmaya açılıyor, tabuların sınırları zorlanıyor, şiddetin çeşitli formları afişe ediliyor, siyasi mücadele taktik ve teknolojileri güncelleniyor. Türkiye'nin belgeselleri de değişiyor; daha az öğretiyor, daha çok dinliyor, anlat-

mak için değil anlamak için dinliyor, bireysel anlatılar aracılığıyla kalıplaşmış toplumsal hafızalara meydan okuyor, unutulana ya da bilinçli olarak yok sayılanlara yöneliyor. Yeni dönem belgesellerin çoğu, halihazırda kanayan yaralara belki ilk kez, belki nihayet farklı bir perspektiften parmak basıyor. En önemlisi, bir milletin, bir sınıfın ya da dönemin değil, bir coğrafyanın sinemasını oluşturuyor, farklı geçmiş ve gündeliklere ışık tutuyor.

Neyin pek de yeni olmadığına gelince... Yeni belgesellerin içeriksel cesaretlerini biçimsel özelliklerine yansıtmadıkları için klasik belgesel formunu çok da fazla esnetmedikleri sık yapılan bir eleştiridir. Tanımlar, bilgiler, uzman bakışları, otoriter üst seslerden oldukça uzaktayız aslında, haliyle biçimsel olarak da çok daha akıcı, samimi, denk, düşünmeye ve direnmeye çok daha açık bir üslup var karşımızda. Ancak özenli görsel estetiğin bir o kadar güçlü ve yenilikçi olabilmesi için, içerikte dikkat çeken çarpıcılığın biçime de yansımaları umut edebiliriz. Bu da, yeni nesil belgesel izleyicisinin haklı beklentisi olarak görülmeli.

Fakat en "yeni olmayan" şey, yaşanan tüm dönüşüm ve açılımlara rağmen demokratikleşme sınavını bir türlü veremeyen Türkiye'nin kısıtlayıcı koşulları. Yurtiçi ve yurtdışı fonlar sayılı ve ticari yapımları desteklerken, üretilebilen yerli belgesellerin çoğu kişisel imkânlarla dayanıyor. Bu engeli aşabilen bir kısım film *Dersim 38* gibi sansürleniyor, *Son Kumsal* gibi yasaklanıp tehdit alıyor, *İki Dil Bir Bavul* gibi kurmaca film ödülleri esneterek sesini duyurabiliyor.

Ankara Film Festivali "birinciliğe layık belgesel" bulamıyor, Kültür Bakanlığı Documentarist Belgesel Günleri'ni maddi desteğe layık görmüyor, televizyon kanalları belgeselleri yayınlamaya ve teliflerini ödemeye tenezzül etmiyor.

Bu alışlagelmiş destek yoksunluğu ve kısıtlama bolluğu içinde "yeni" olarak göze çarpan ise, tüm bunlara rağmen belgesel filmleri üretmeye, izlemeye ve tartışmaya dair artan heves, ve bu heves doğrultusunda yaratılan imkânlar. Son zamanlarda bireysel ve kurumsal çabalarla çeşitli yerlerde düzenlenen gösterimler, hem niteliği hem niceliği artan belgesellerin hak ettikleri ilgi ve saygınlığın yerleşmesine yardımcı oluyor. Yeni Türkiye belgesellerinin giderek yaygınlık kazanması, belgeselcilere moral, meraklılarına heyecan veriyor. Bu heyecan, hem filmlerin hem de konu aldıkları meselelerin tartışılması ve eleştiriyeye açılmasına vesile oluyor.

* Bu yazı Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Sinefil Dergisi 2009 Sonbahar sayısında yayınlanmıştır.

Yeni Türkiye Belgeselleri Haftası programı:

- 12 Ekim Pazartesi, 18:00**
Şairin Ölümü (2009, Elif Ergezen, 18'),
Son Kumsal (2008, Rüya Arzu Köksal, 56')
- 13 Ekim Salı, 18:00**
Ölüm Elbisesi: Kumalık (2009, Müjde Arslan, 52')
- 14 Ekim Çarşamba, 18:00**
Yeni Türkiye Belgeselleri paneli
- 15 Ekim Perşembe, 18:00**
Kara Altından Altın Mikrofonu (2009, Metin Avdaç, 68')
- 16 Ekim Cuma, 18:00**
5 Nolu Cezaevi (2009, Çayan Demirel, 101')

LONDRA POSTASI

■ ALISA LEBOW

Günümüzde gözlemci belgesellerle çok sık karşılaşmıyoruz. Anlatıcı bir üst sesin olmadığı, röportajların yer almadığı, arşiv görüntülerinin kullanılmadığı gözlemci belgeseller, izleyicide olayların gözü önünde, film ekibinin herhangi bir müdahalesi olmadan cereyan ettiği izlenimini yaratır. Bu türün son altı yıl içinde yapılmış sadece üç önemli örneği geliyor aklıma: *Our Daily Bread* (Nikolaus Geyrhalter, 2005); *Checkpoint* (Yoav Shamir, 2003); ve mükemmel bir belgesel olan *İki Dil, Bir Bavul*.

Gözlemci belgesel çok sabırlı olmayı, sıradışı bir yeteneğin yanında sayısız film kutusu ya da video kasedini gerektiren bir teknik. Belgesel sinemacıların daha çok pelikülle çalıştığı dönemde, gözlemci belgeseller kullanılan film kutusu sayısı yüzünden çok pahalı projeler olabiliyordu. 100 saatlik ham görüntüden, aylar süren, kimi zaman iki ya da üç kurgucunun beraber çalıştığı kurgunun sonunda bir saatlik bir film çıkıyordu. Bütçe odaklı düşünen televizyon yapımcıları çok nadiren gözlemci belgeselleri onaylıyordu; hele de yapılan bütün masrafların sonunda ortaya derli toplu bir hikâyenin çıkmama ihtimali varken. Bu tarzın en başarılı örnekleri filmlerini kendileri finanse eden sinemacılar tarafından üretildi. Mesela Maysles kardeşler, para kazanmak için rek-

lam filmleri çekiyor ve *Salesman* (1968) ve *Grey Gardens* (1975) gibi filmleri tutkuları için yapıyorlardı.

Gözlemci Belgesellerin kullandığı tekniği Kuzey Amerika'da ve İngiltere'de 'duvardaki sinek' denirdi. 1960'larda en görkemli günlerini yaşayan bu tekniği, hafifleyen ve küçülen kameralar ve senkronize ses kaydetmeyi mümkün kılan ses kayıt cihazlarının ortaya çıkması mümkün kıldı. Serbest ve akıcı bir anlatım, bu teknolojik gelişmelerin eşliğinde

İki Dil Bir Bavul

düşünülmeydi bile. Yıllar geçtikçe, gözlemci belgesel çekiciliğini yitirdi. Kameranın önünde olanlara müdahale etmemenin yarattığı objektiflik iddiası eleştirilenlerce alaşağı edildi. Tekniği çevreyen söylemin naif bir yanı vardı. Kameranın varlığının her durumu değiştirdiği ve kurgucunun kurgularken malzemeye yeni bir şekil verdiği bu söylemde gözardı ediliyordu. Yine bunca yıldan sonra, sayıları azalsa da, daha gevşek kurallara tâbi olarak gözlemci filmler yapılıyor. *İki Dil Bir Bavul* gibi bir örnek böyle bir belgesel geleceğine taze bir bakış getiriyor. Artık kimsenin gözlemci sinemanın başka herhangi bir tür sinemacılıktan daha objektif ve hakikat dolu olduğuna inanasına gerek yok. Şimdi sadece bu tekniğin gerektirdiği yeteneği izlemekten keyif alabilir, görsel bir hikâye anlatmanın ve bir meselenin özünü olaylar akarken yakalayabilmenin gücüne tanık olabiliriz.

İki Dil Bir Bavul gibi konusu itibarıyla çok incelikli ve hassas davranılması gereken bir film için gözlemci sinema mükemmel bir seçim olmuş. *İki Dil Bir Bavul*, 23 Ekim'de vizyona giriyor. (Çeviren: Enis Köstepen)

düşünülmeydi bile.

Yıllar geçtikçe, gözlemci belgesel çekiciliğini yitirdi. Kameranın önünde olanlara müdahale etmemenin yarattığı objektiflik iddiası eleştirilenlerce alaşağı edildi. Tekniği çevreyen söylemin naif bir yanı vardı. Kameranın varlığının her durumu değiştirdiği ve kurgucunun kurgularken malzemeye yeni bir şekil verdiği bu söylemde gözardı ediliyordu. Yine bunca yıldan sonra, sayıları azalsa da, daha gevşek kurallara tâbi olarak gözlemci filmler yapılıyor. *İki Dil Bir Bavul* gibi bir örnek böyle bir belgesel geleceğine taze bir bakış getiriyor. Artık kimsenin gözlemci sinemanın başka herhangi bir tür sinemacılıktan daha objektif ve hakikat dolu olduğuna inanasına gerek yok. Şimdi sadece bu tekniğin gerektirdiği yeteneği izlemekten keyif alabilir, görsel bir hikâye anlatmanın ve bir meselenin özünü olaylar akarken yakalayabilmenin gücüne tanık olabiliriz.

İki Dil Bir Bavul gibi konusu itibarıyla çok incelikli ve hassas davranılması gereken bir film için gözlemci sinema mükemmel bir seçim olmuş. *İki Dil Bir Bavul*, 23 Ekim'de vizyona giriyor. (Çeviren: Enis Köstepen)

Alisa Lebow Londra'daki Brunel Üniversitesi'nde belgesel kuramı, tarihi ve prodüksiyonu üzerine ders veren bir sinemacı ve akademisyen. Ayrıca docİstanbul Belgesel Araştırmaları Merkezi'nin kurucu üyelerinden. www.alisalebow.co.uk

SON BAŞVURU TARİHİ YAKLAŞAN FESTİVALLER

Full Frame
15 Ekim
/www.fullframefest.org

Türkiye/Almanya Film Festivali
1 Kasım
/www.fftd.net

Visions du Réel
15 Ekim
/www.visionsdureel.ch

Sanat Hakkındaki Filmler Festivali
10 Ekim
/www.artfifa.com

Antakya Medeniyetler Buluşması Film Festivali
10 Ekim
Tel: (326) 214 00 37

BU AYKİ FESTİVALLER

Docúpolis
29 Eylül-4 Ekim
/www.docupolis.org

DocLisboa
15-25 Ekim
/www.doclisboa.org

DOK Leipzig
26 Ekim-1 Kasım
/www.dok-leipzig.de

Cinemed Montpellier Akdeniz Filmleri Festivali
23 Ekim-1 Kasım
/www.cinemed.tm.fr

Jihlava Uluslararası Belgesel Film Festivali
27 Ekim-1 Kasım
/www.dokument-festival.cz

DUYURULAR

• **4-6 Kasım** tarihlerinde Guia de Isora'da gerçekleştirilecek **MiradasDoc Belgesel Marketi**, özellikle çekimleri Afrika, Güney Amerika ve Asya'da gerçekleştirmiş, veya Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen filmler üzerine odaklanıyor. Market için son başvuru tarihi **15 Ekim**. (www.miradasdoc.com)

• 12 Akdeniz ve 25 Avrupa Birliği ülkesi arasında ortak yapım olanaklarını geliştirmeyi, bu ülkeler arasındaki profesyonel ve yaratıcı alışverişi teşvik etmeyi amaçlayan **Medimed** Avrupa-Akdeniz belgesel etkinliği **9-11 Ekim** tarihleri arasında İspanya'nın Sitges kentinde gerçekleşiyor. (www.medimed.org)

• **3-6 Aralık** tarihleri arasında gerçekleştirilecek **EAVE Film Pazarlama Atölyesi** özellikle hukuki işler, dağıtım ilişkileri, görsel tasarımcılar ve halkla ilişkiler şirketleriyle çalışmaya odaklanacak. Son başvuru tarihi **15 Ekim**. (www.eave.org)

• Belgeselde arşiv kullanımı konusunda üç bölümlük bir atölye olan **Archidoc**'un ilk eğitimi **26 Ekim-2 Kasım** tarihleri arasında Çek Cumhuriyeti'nin Prag ve Jihlava kentlerinde gerçekleşiyor. (www.lafemis.fr)

• **Documentary Campus Masterschool** belgesel atölyesi çerçevesindeki son etkinlik **24-25 Ekim** tarihlerinde Almanya'nın Leipzig kentinde gerçekleşiyor. Gözlemci olarak katılmak için son başvuru tarihi **19 Ekim**. (www.documentary-campus.com)